

**สภาพปัญหาและความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้
ในกระบวนการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของนักเรียนสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1**

**Problems and Needs in Applying Local Wisdom to the Teaching and Learning
Process as Perceived by Students of Buriram Educational Service Area Office 1**

ผู้วิจัย: ประยุทธ์ สอนสกุล

อาจารย์ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ชัย พงศ์สุวรรณ

สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบสภาพปัญหาและความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกระบวนการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้และอำเภอตามกรอบแนวคิด จำนวน 9 ด้านคือ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุน และธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 จำนวน 377 คน จาก 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอขามเฒ่าและอำเภอบ้านด่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 6 ด้าน คือ ด้านการเกษตร ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม และด้านภาษาและวรรณกรรม อยู่ในระดับน้อย จำนวน 3 ด้าน คือ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ
2. ความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ระดับมากทุกด้าน
3. ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับระดับปัญหาและความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จำแนก

ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้และอำเภอที่อาศัยอยู่ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ 1) ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับดนตรีไทยและดนตรีสากลมาใช้ในการบวนการเรียนการสอน 2) ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับศิลปะมาใช้ในการบวนการเรียนการสอน 3) ควรจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการทำอาหาร 4) ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ในการบวนการเรียนการสอน 5) ควรจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการทอผ้า 6) ควรจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น 7) ควรจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับอุตสาหกรรม 8) ควรจัดให้นักเรียนได้ไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ 9) ควรจัดให้ชาวต่างชาติมาสอนภาษาอังกฤษและ 10) ควรจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจัง

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การเรียนการสอน, นักเรียนช่วงชั้นที่ 2

ABSTRACT

The main purposes of this research were to study and compare the problems and needs in applying local wisdom to the teaching and learning process as perceived by students in the second grade level of Buriram Educational Service Area 1. The total of 377 students randomly selected from 4 districts: Muang, Lamplimat, Chamni, and Ban Dan, responded to the questionnaire survey including the conceptual framework of 9 areas, i.e. philosophy, religion, and custom; fund and community business; nutrition; traditional Thai medicine; arts; language and literary works; industry and handicraft; natural resources management; and agriculture. The data analysis revealed the following results:

1. The problems were of students' moderate perception toward applying local wisdom to the teaching and learning process concerning six aspects, namely agriculture, industry and handicraft, traditional Thai medicine, fund and community business, arts, and language and literary works.

2. The necessity of applying local wisdom to the teaching and learning process was reportedly high in all those nine aspects of the study.

3. The problems and needs in applying local wisdom to the teaching and learning process as perceived by the students in the second grade level of Buriram Educational Service Area 1 were significantly different, ($p \leq .01$).

4. Other aspects relevant to applying local wisdom to the teaching and learning process, ranked from most to least strongly recommended, were: 1) local Thai music and international music, 2) local wisdom in arts, 3) cook methods, 4) local wisdom concerning new sufficient theory in agriculture, 5) weaving methods, 6) local tradition and custom, 7) industrial skills and knowledge, 8) students' fieldtrip, 9) teaching English by native speakers, and 10) really interest in using local wisdom in the classroom.

Keywords: local wisdom, teaching and learning process, second grade students

บทนำ

การศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการสร้างคน เป็นกระบวนการสร้างและสะสมทุนทางปัญญา ความรู้และทักษะ ดังนั้น การลงทุนทางปัญญาทางความรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพราะทั้งปัญญาและความรู้เป็นรากฐานบ่งชี้ฐานะทางเศรษฐกิจ ในการปฏิรูปการศึกษาได้เน้นการพัฒนาการศึกษาที่ถูกต้องคือ เน้นที่การพัฒนาคนในระบบการศึกษาก่อน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทย ให้คนไทยรู้จักตนเอง กล้าเผชิญกับสถานการณ์และสามารถป้องกันแก้ไขปัญหาให้ตนเองได้ก่อน การที่จะจัดการศึกษาให้คนทุกคนประสบผลสำเร็จได้นั้น การจัดการศึกษาต้องยึดหลักที่ว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ปัญหาการจัดการศึกษาของไทยคือ เราทำให้การศึกษาซึ่งเป็นเรื่องง่ายๆ ที่ทุกคนรู้จักและมีส่วนร่วมกลายเป็นเรื่องลึกลับผูกขาด ยากแก่การเข้าใจจนไม่มีใครช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้ได้นอกจากครูในโรงเรียนเท่านั้น ซึ่งเมื่อก่อนครอบครัวเป็นองค์กรที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้อ่านออกเขียนได้ การกล่อมเกลாதงสังคม คุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญยิ่ง เป็นการเรียน จากแบบอย่างมาตรฐาน การประพฤติของบุคคลภายในครอบครัวและการศึกษาอาชีพโดยถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง (รุ่ง แก้วแดง. 2542 : 166)

ในการนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ไปใช้เพื่อให้บรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ นั้น สถานศึกษาต้องมีการประสานสัมพันธ์และร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มุ่งเน้น

ความสำคัญด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบ ต่อสังคม สถานศึกษาจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นทักษะกระบวนการคิดและประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อ ป้องกันและแก้ปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน ปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อำนวย ความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่ง ของกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน จัดการ เรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการนำภูมิปัญญาไทยและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 3)

การให้ชุมชนและองค์กรท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาถือเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ให้ความสำคัญของ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกำหนดไว้ในมาตรา 46 มาตรา 69 มาตรา 81 และ มาตรา 289 นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้ กระบวนการเรียนรู้ต้องส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการในเรื่องศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญา และยังกำหนดให้มีการนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 32-33) ปัจจุบันมีการกล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น การมีความรู้เป็นอย่างดีทำให้เราไม่มั่นใจ ความรู้ย่อมทันสมัย ล้าสมัย และหมดสมัย แต่ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มนุษย์พัฒนาขึ้นเป็นเรื่องทั้ง เฉพาะตัว เฉพาะท้องถิ่น เฉพาะสังคม เป็นสัจธรรมของมนุษย์โดยรวม สังคมแต่ละแห่งจะมี ภูมิปัญญาของตนเอง (เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2542 : 1) ภูมิปัญญาไทยเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมไทย อยู่รอดได้ทุกวันนี้ การสืบทอดภูมิปัญญาที่สั่งสมมานาน เป็นการเรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์สู่การปฏิบัติ จริง (วันชัย วัฒนศัพท์. 2546 :21)

จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของ ประเทศที่มีจุดประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีขีด ความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้นสามารถ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้บนพื้นฐานความเป็นไทยและความเป็นสากลรวมทั้งมีความสามารถ ในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อตามความถนัด ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน สถานศึกษาต้องนำสาระและมาตรฐาน การเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตร ไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาของ ชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและ

สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ผู้เรียน จะต้องปรับสภาพของตนเองให้สามารถรับกับสถานการณ์เหล่านั้นได้ โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับท้องถิ่นของตนเองควรนำเอาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมาศึกษาวิเคราะห์ บูรณาการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาแก้ปัญหา ในรูปของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นที่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องจัดกระบวนการที่จะพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนตรงกับความต้องการของผู้เรียนมากที่สุด โดยใช้หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรสถานศึกษา และหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความเป็นไทย

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 เป็น 1 ใน 4 ของสำนักงานเขตพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์ที่ถูกแบ่งพื้นที่ตามจำนวนประชากร ภูมิประเทศ ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ใกล้เคียงกัน มีสถานศึกษาที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา ระดับอาชีวศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา มีทั้งสถานศึกษาที่เป็นของรัฐ และของเอกชน สำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในช่วงชั้นที่ 2 พบว่าการจัดหลักสูตรท้องถิ่นไม่สนองความต้องการของผู้เรียน เป็นการจัดหลักสูตรตามความต้องการของ โรงเรียนและครูผู้สอน โดยเฉพาะการสอนโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 2548 : 28) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะประสบผลสำเร็จได้นั้นต้องสนองต่อผู้เรียน ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรนำข้อคิดเห็นของนักเรียน โดยเฉพาะการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนพวกเขา เพื่อเป็นคำตอบสนองการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ตรงเป้าหมายตามหลักการที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญตรงกับความต้องการ ความถนัดและความใฝ่รู้อยากเรียน ในสิ่งนั้น ๆ ในฐานะผู้วิจัยเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 และมีประสบการณ์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเห็นสภาพปัญหานี้ดี จึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาและ ความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการศึกษาและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอนให้เกิดคุณภาพสูงสุดกับนักเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกระบวนการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 2
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกระบวนการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
3. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกระบวนการเรียนรู้ จำแนกตามอำเภอ

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ นักเรียนในช่วงชั้นที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
บุรีรัมย์ เขต 1 จำนวน 16,405 คน จำแนกเป็น อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จำนวน 8,088 คน อำเภอ
ลำปลายมาศ จำนวน 5,342 คน อำเภอบ้านด่าน จำนวน 1,335 คน และอำเภอชำนิ จำนวน 1,640
คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1. 2549 : 2 - 5)

2. กลุ่มตัวอย่าง โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ
เครจซีและมอร์แกน (R.V. Krejcie & D.W. Morgan ; อ้างถึงใน ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์. 2542 : 149)
ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน จำนวน 377 คน จำแนกเป็น อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จำนวน 152
คน อำเภอลำปลายมาศ จำนวน 149 คน อำเภอบ้านด่าน จำนวน 38 คน และอำเภอชำนิ จำนวน
38 คน แล้วดำเนินการสุ่มกลุ่มย่อยแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยให้กระจายตาม
อำเภอตามสัดส่วนวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Stratified Random Sampling)

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่

1.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้

1.1.1 ภาษาไทย

1.1.2 คณิตศาสตร์

1.1.3 วิทยาศาสตร์

1.1.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

1.1.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

1.1.6 ศิลปะ

1.1.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

1.1.8 ภาษาต่างประเทศ

1.2 อำเภอ

1.2.1 อำเภอเมือง

1.2.2 อำเภอลำปลายมาศ

1.2.3 อำเภอชำนิ

1.2.4 อำเภอบ้านด่าน

2. ตัวแปรตาม สภาพปัญหาและความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ใน
กระบวนการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์
เขต 1

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยเป็นอันดับ 1 คือ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม อันดับ 2 ด้านการเกษตร อันดับ 3 ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน อันดับ 4 ด้านการแพทย์แผนไทย อันดับ 5 ด้านศิลปกรรม อันดับ 6 ด้านภาษาและวรรณกรรม อันดับ 7 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันดับ 8 ด้านปรัชญาศาสนาและประเพณี และอันดับ 9 ด้านโภชนาการ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นต่อระดับความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยเป็นอันดับ 1 คือ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันดับ 2 ด้านศิลปกรรม อันดับ 3 ด้านการแพทย์แผนไทย อันดับ 4 ด้านภาษาและวรรณกรรม อันดับ 5 ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณีและด้านโภชนาการ อันดับ 8 ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม และอันดับ 9 ด้านการเกษตร

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้และอำเภอที่อาศัยอยู่ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ พบว่า ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับดนตรีไทยและดนตรีสากลมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน 2) ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับศิลปะมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน 3) ควรจัดให้มีการเรียน การสอนเกี่ยวกับการทำอาหาร 4) ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน 5) ควรจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการทอผ้า 6) ควรจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น 7) ควรจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับอุตสาหกรรม 8) ควรจัดให้นักเรียนได้ไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ 9) ควรจัดให้ชาวต่างชาติ มาสอนภาษาอังกฤษ และ 10) ควรจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจัง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 โดยรวมพบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยเป็นอันดับ 1 คือ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม อันดับ 2 ด้านเกษตรกรรม และอันดับ 3 ด้าน

กองทุนและธุรกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุพา ทรัพย์อุไร (2537 : 75 – 76) ที่วิจัยเรื่องการศึกษากาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานการศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีการกำหนดประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีปัญหาคือ ด้านเกษตรพื้นฐาน ด้านสวัสดิการชุมชนและด้านหัตถกรรมพื้นฐาน สำหรับงานวิจัยของ ศิริพงษ์ นวลแก้ว (2540 : บทคัดย่อ) ที่วิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สมควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและที่มีปัญหาคือ ด้านเกษตรผสมผสาน ตลอดจนพรชัย ภาพันธ์ (2546 : 11) ที่กล่าวว่า สาระการเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โรงเรียนสามารถนำมาจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาและที่มีปัญหา ได้แก่ การทอผ้า การจักสาน เครื่องปั้นดินเผา การเกษตรและหัตถกรรมในครอบครัว แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในระดับปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอน โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการเกษตรและด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนพอสมควร

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการเกษตรและด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนยังเป็นปัญหาเพราะว่า ด้านดังกล่าวนี้เป็นงานที่ต้องอาศัยเครื่องมือด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เครื่องมือด้านการเกษตรที่เหมาะสมและมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการร่วมกับชุมชนมาดำเนินการ ถึงแม้ว่าทางโรงเรียนจะมีกระบวนการและขั้นตอนการจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษาโดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และงานวิชาการของโรงเรียนร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องแล้วกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อกำหนดจุดหมายของหลักสูตรและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีการกำหนดโครงสร้างหลักสูตรในแต่ละช่วงชั้น จัดทำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ จัดทำแผนจัดการเรียนรู้ กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การส่งเสริมการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผลก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาในการปฏิบัติจริง โดยเฉพาะเครื่องมือด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เครื่องมือด้านการเกษตรที่เหมาะสมและมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการร่วมกับชุมชน ประกอบกับครูผู้สอนที่เรียนมาทางด้านนี้ก็มีไม่มากจึงส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในระดับปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 1 โดยรวมพบว่า มีระดับความต้องการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอันดับ 1 คือ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันดับ 2 ด้านศิลปกรรม และอันดับ 3 ด้านการแพทย์แผนไทย สอดคล้องกับงานสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 33-36) ที่ได้กำหนดประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ใน

กระบวนการเรียนการสอนมีความต้องการหลายด้าน เช่น ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปกรรมและด้านการแพทย์แผนไทย เป็นต้น ส่วนงานวิจัยของศรีรัตน์ บุญศรี และคนอื่น ๆ (2542 : 69) ที่วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน พบว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียน การสอนส่วนใหญ่ มีความต้องการคือ วิชาเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต ตลอดจนงานวิจัยของ ปรียาพร ศรีงาน (2544 : 99 – 101) ที่วิจัยเรื่อง สภาพปัญหาและความต้องการการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนที่มีความต้องการคือ ด้านศิลปกรรม แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในระดับความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอน โดยเฉพาะด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปกรรมและด้านการแพทย์แผนไทยเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอนมีความจำเป็นเพราะพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนในการจัดการศึกษาตามหมวด 1 เกี่ยวกับความมุ่งหมายและหลักการมาตรา 7 โดยให้สถานศึกษานำภูมิปัญญาไทยสู่กระบวนการพัฒนาศักยภาพโดยเน้น โรงเรียนเป็นสำคัญหรือเน้น โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาเพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและการจัดการศึกษานั้นจะต้องจัดเพื่อคนทุกคนโดยผ่านกระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้น ทางโรงเรียนมีความจำเป็นที่จะต้องนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอน โดยเฉพาะทางด้านจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปกรรมและด้านการแพทย์แผนไทย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในระดับความต้องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนจึงอยู่ในระดับมาก

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับปัญหาและระดับความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ ภาษาอังกฤษและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ โดยจำแนกตามอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองบุรีรัมย์ อำเภอลำปลายมาศ อำเภอขามเฒ่าและอำเภอบ้านด่าน มีระดับปัญหาและระดับความต้องการตาม ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้มีสาเหตุมาจากธรรมชาติของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้มีความแตกต่างกัน เช่น สาระการเรียนรู้ภาษาไทย ประกอบด้วย สาระการอ่าน การเขียน การฟัง การดูและการพูด หลักการใช้ภาษา วรรณคดีและวรรณกรรม และสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ประกอบด้วย จำนวน

และ การดำเนินการ การวัด เรขาคณิต พีชคณิต การวิเคราะห์ข้อมูลและความน่าจะเป็นและทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น ส่วนอำเภอที่นักเรียนอาศัยอยู่มีบริบทที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โรงเรียนที่สังกัดในแต่ละอำเภอจะมีบริบทที่ใกล้เคียงกันแต่จะแตกต่างกันที่ความพร้อมของแต่ละโรงเรียนมีการจัดกระบวนการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นแตกต่างกัน โรงเรียนต่าง ๆ ที่อยู่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จะดำเนินการจัดกระบวนการเรียนการสอนในรายละเอียดที่แตกต่างกันจึงส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในระดับปัญหาและระดับความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนมีความจำเป็นเพราะว่า การจัดการศึกษาจะต้องจัดให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในมาตรา 27 ได้บัญญัติไว้ซึ่งมีสาระสำคัญคือให้สถานศึกษาขึ้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ และมาตรา 23 (3) ที่บัญญัติถึงการจัดการศึกษาว่าต้องจัดเกี่ยวกับความรู้ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา รวมทั้งมาตรา 7 ได้บัญญัติถึงกระบวนการเรียนรู้ต้องส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้ อันเป็นสากล ดังนั้นโรงเรียนจะต้องเสนอเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของโรงเรียนไปยังผู้บังคับบัญชาระดับเขตพื้นที่การศึกษาประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนเป็นรองประธาน หัวหน้ากลุ่มวิชา เป็นกรรมการ หัวหน้างานแนะแนว เป็นกรรมการ และ ผู้ช่วยผู้บริหารงานวิชาการเป็นกรรมการและเลขานุการ ตลอดทั้งดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความเหมาะสมกับโรงเรียนและสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบรรจุในหลักสูตรสถานศึกษาและสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ผลจากการตอบแบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของนักเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญและข้อเสนอแนะมากที่สุดคือควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับดนตรีไทยและดนตรีสากลมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริพงษ์ นวลแก้ว (2540 : บทคัดย่อ) ที่วิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า กลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นมากที่สุดคือ กลุ่มศิลปะ ส่วนงานวิจัยของ ศรีรัตน์ บุญศรีและคนอื่น ๆ (2542 : 69) ที่

วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน พบว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนของครูสอนในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ นำความรู้มาใช้สอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ตลอดจนงานวิจัยของ ธนพงษ์ เนื่องนา (2545 : บทคัดย่อ) ที่วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า กลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษามากที่สุดคือ กลุ่มศิลปะ แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอนเกี่ยวกับดนตรีไทยและดนตรีสากล

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับดนตรีไทยและดนตรีสากลมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในสังคม เพราะดนตรีทำให้คนมีความสุขเมื่อได้ฟังหรือได้เล่นซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษก็ว่าได้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความต้องการเรียนรู้ทางด้านนี้ก็ชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบัน โรงเรียนยังขาดครูที่มีความรู้เกี่ยวกับดนตรีไทยและดนตรีสากลรวมทั้งเจ้าของภูมิปัญญาก็มีจำนวนจำกัดจึงส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาศรีวิภาคาร และคณะกรรมการสถานศึกษาควรมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับดนตรีไทยและดนตรีสากลมาใช้ในการบวนการเรียนการสอนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 สามารถประมวลเป็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. ควรมีการวางแผนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการเกษตรและด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนมาบรรจุลงในหลักสูตรสถานศึกษา
2. ควรส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านศิลปกรรมและด้านการแพทย์แผนไทยมาจัดกระบวนการเรียนการสอนอย่างจริงจัง
3. โรงเรียนควรมีการเสนอเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการไปยังเขตพื้นที่การศึกษา
4. โรงเรียนควรมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับดนตรีไทยและดนตรีสากลมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอนอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของนักเรียนสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามุขมนตรี เขต 1
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการนำ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนในเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ๆ ทั่วประเทศ
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการ เรียนการสอนในเขตพื้นที่การศึกษามุขมนตรีและเขตพื้นที่อื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ธนพงศ์ เนื่องนา. (2545). **สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). บุรีรัมย์ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.

ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์. (2542). **ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. บุรีรัมย์ : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.

ปรียพร ศรีงาน. (2544). **สภาพปัญหาและความต้องการการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ใน การเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พรชัย ภาพันธ์. (กุมภาพันธ์, 2546). “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษา,” **วารสารวิชาการ**. 6(2) : 11.

ยุพา ทรัพย์อุไร. (2537). **การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการศึกษานอกระบบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รุ่ง แก้วแดง. (2542). **ปฏิวัติการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : มติชน.

วันชัย วัฒนศัพท์. (2546, ตุลาคม-ธันวาคม). “การเรียนรู้จากภูมิปัญญาไทย,” **วิชาการ**. 6(4) : 21.

ศิริพงษ์ นวลแก้ว. (2540). **การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (หลักสูตรและการนิเทศ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศรีรัตน์ บุญศรี. และคนอื่นๆ (2542). การศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น

ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ระดับประถมศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา

จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ ศึกษ.ม. (หลักสูตรและการสอน). พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1. (2548). ยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาขั้นพื้นฐาน.

บุรีรัมย์ : เรวัตการพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). ธรรมนูญปัญญาไทยกับรัฐธรรมนูญใหม่. นนทบุรี

: แคนคิมี่เดีย.

